

WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU

L.dz. SPS-4P.020.151.10.2024

Data wpływu 18.06.2024

BIURO EKSPERTYZ I OCENY SKUTKÓW REGULACJI
KANCELARII SEJMU

Warszawa, 14 czerwca 2024 r.

BEOS-WP/WOSR-1141/24

Do druku nr 431

Pan Minister

Dariusz Salamonczyk

Zastępca Szefa Kancelarii Sejmu

SEKRETARIAT Z-CY SZEFASB
L.dz. DS.1120.241.2024
Data wpływu 17.06.2024

Ocena skutków regulacji
zawartej w poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy o budowie
zabezpieczenia granicy państwowej
(druk sejmowy nr 431)

I. Jaki problem jest rozwiązywany?

Celem projektu ustawy o zmianie ustawy z dnia 29 października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej¹ jest uzupełnienie art. 1 przez dookreślenie, że priorytetem w zakresie przygotowania i realizacji zapieczenia granicy państwowej stanowiącej granicę zewnętrzną jest budowa określonego ustawą zabezpieczenia, przede wszystkim na granicy z Republiką Białorusi i Federacją Rosyjską.

Celem projektu ustawy jest też nałożenie na Zespół do spraw przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej obowiązku opracowania i przedstawienia założeń oraz propozycji działań w zakresie przygotowania i realizacji inwestycji dotyczącej budowy zabezpieczenia granicy państwowej z Federacją Rosyjską.

W uzasadnieniu do projektu ustawy wskazano, że istnieje konieczność kontynuowania działań służących wzmocnieniu zabezpieczenia granicy RP. Podkreślono, że niezbędne jest dostosowanie przepisów ustawy o budowie zabezpieczania granicy państwowej i uwzględnienie dodatkowych członków

¹ Dz. U. z 2023 r. poz. 1390, ze zm.; dalej: ustawa o budowie zabezpieczania granicy państwowej. Przebieg procesu legislacyjnego w zakresie tej ustawy omawia M. Radziłowicz, Ustawa o budowie zabezpieczenia granicy państwowej – proces legislacyjny, <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/861>.

w składzie Zespołu do spraw przygotowania i realizacji zabezpieczania granicy państwowej.

Biorąc powyższe pod uwagę, można przyjąć założenie, że problem rozwiązywany przez projekt ustawy dotyczy braku odpowiedniego zabezpieczenia w zakresie bezpieczeństwa na terytorium RP przy wskazanej wyżej granicy.

Do projektu ustawy nie dołączono danych uzasadniających potwierdzenie występowanie tego problemu. Nie wskazano też na alternatywne sposoby jego rozwiązania, w tym na rozwiązania problemu w sposób pozalegisłacyjny.

W celu pełnego zrekonstruowania problemu należałoby w pierwszej kolejności potwierdzić istnienie nieprawidłowości w obszarze obronności, w tym doprecyzować, czy wynikają one z wadliwości dotychczasowych regulacji². Warto odnotować, że w literaturze zauważa się, że oceniając warunki, w jakich współcześnie działa państwo, rodzi się potrzeba trwałego przeciwdziałania i zwalczania zagrożeń transgranicznych o coraz bardziej zróżnicowanej proveniencji i charakterze³.

II. Rekomendowane rozwiązanie (w tym planowane narzędzia interwencji) i oczekiwany efekt

Artykuł 1 ustawy o budowie zabezpieczenia granicy państwowej stanowi, że: „Ustawa określa zasady przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej, stanowiącej granicę zewnętrzną w rozumieniu art. 2 pkt 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny

² Wybrane problemy dotyczące obronności rekonstruuja W. Sójka, K. Gąsiorek, *Ochrona, obrona i bezpieczeństwo granicy państwowej w warunkach zewnętrznego zagrożenia państwa i w czasie wojny*, Wiedza Obronna 2021, vol. 277 no. 4, s. 67 i n. Zob. też powołaną tam literaturę. Por. A. Zygula, *Bezpieczeństwo wschodniej granicy Polski wobec aktualnych wyzwań i zagrożeń*, Cybersecurity and Law 2023, nr 2 (10), s. 331 i n. Tam też szerzej o kryzysie migracyjnym na granicy z Białorusią i skali zjawiska. Na pytanie: „Jakie powinny być zastosowane środki bezpieczeństwa w celu zapewnienia ochrony granicy wschodniej RP przed nielegalną migracją?” odpowiada J. Werner, *Ochrona granicy wschodniej Rzeczypospolitej polskiej w kontekście nielegalnej migracji*, Studia Bezpieczeństwa Narodowego 2024, z. 31, s. 83 i n. Przykładowo autorka podkreśla, że: „nie bez znaczenia są nowe technologie w ochronie granicy państwowej. Mają one ogromny wpływ na taktykę i skuteczność prowadzonych działań granicznych. To dzięki ich wykorzystaniu wschodnia granica staje się bezpieczna a nielegalna migracja ograniczona.”.

³ A. Wawrzusiszyn, *Bezpieczeństwo wschodniej granicy Polski wobec współczesnych zagrożeń transgranicznych*, Nowa Polityka Wschodnia 2023, nr 3 (38), s. 216. , s. 216. Zob. też powołaną tam literaturę.

Schengen) (Dz. Urz. UE L 77 z 23.03.2016, str. 1, z późn. zm.⁴), przez fizyczne, techniczne lub elektroniczne jej zabezpieczenie, w tym przed nielegalnym przekroczeniem, zwane dalej „barierą”.

Zgodnie z art. 1 pkt 1 projektu ustawy powyższy przepis ma otrzymać brzmienie: „Ustawa określa zasady przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej, stanowiącej granicę zewnętrzną w rozumieniu art. 2 pkt 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny Schengen) (Dz. Urz. UE L 77 z 23.03.2016, str. 1, z późn. zm.), w szczególności granicy z Republiką Białorusi oraz Federacją Rosyjską, przez fizyczne, techniczne lub elektroniczne jej zabezpieczenie, w tym przed nielegalnym przekroczeniem, zwane dalej „barierą”.

Zgodnie z art. 5 ustawy o budowie zabezpieczania granicy państwowej:

„1. Do zadań Zespołu do spraw przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej, zwanego dalej „Zespołem”, należy:

- 1) zapewnienie wsparcia Komendantowi Głównemu Straży Granicznej;
- 2) monitorowanie i ocena realizacji inwestycji.

2. W skład Zespołu wchodzi:

- 1) przewodniczący – minister właściwy do spraw wewnętrznych lub upoważniony przez niego sekretarz stanu albo podsekretarz stanu;

2) członkowie:

- a) Minister Obrony Narodowej lub upoważniony przez niego sekretarz stanu albo podsekretarz stanu, b) minister właściwy do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa lub upoważniony przez niego sekretarz stanu albo podsekretarz stanu, c) minister właściwy do spraw budżetu lub upoważniony przez niego sekretarz stanu albo podsekretarz stanu, d) minister właściwy do spraw środowiska lub upoważniony przez niego sekretarz stanu albo podsekretarz stanu, e) minister właściwy do spraw rozwoju wsi lub upoważniony przez niego sekretarz stanu albo podsekretarz stanu, f) zastępca Komendanta Głównego

⁴ Zmiany wymienionego rozporządzenia zostały ogłoszone w Dz. Urz. UE L 251 z 16.09.2016, str. 1, Dz. Urz. UE L 74 z 18.03.2017, str. 1, Dz. Urz. UE L 327 z 09.12.2017, str. 1, Dz. Urz. UE L 236 z 19.09.2018, str. 1, Dz. Urz. UE L 135 z 22.05.2019, str. 27 oraz Dz. Urz. UE L 248 z 13.07.2021, str. 11.

Straży Granicznej, wyznaczony przez Komendanta Głównego Straży Granicznej, g) Prezes Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej albo upoważniony przez niego wiceprezes, h) Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska albo upoważniony przez niego zastępca, i) Główny Geodeta Kraju albo upoważniony przez niego zastępca, j) Szef Centralnego Biura Antykorupcyjnego albo upoważniony przez niego zastępca, k) Wojewoda Podlaski albo upoważniony przez niego zastępca, l) Wojewoda Lubelski albo upoważniony przez niego zastępca, la) Wojewoda Warmińsko-Mazurski albo upoważniony przez niego zastępca, m) Komendant Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej albo jego zastępca, n) Komendant Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej albo upoważniony przez niego zastępca, na) Komendant Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Straży Granicznej albo jego zastępca, nb) Komendant Morskiego Oddziału Straży Granicznej albo jego zastępca, o) Pełnomocnik.”

Jak wynika z art. 1 pkt 2 projektu ustawy w art. 5 ust. 2 pkt 2 po literze e dodaje się literę ea: „Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego albo upoważniony przez niego zastępca” oraz po literze la dodaje się literę lb: „Wojewoda Pomorski albo upoważniony przez niego zastępca”.

Zgodnie z art. 2 projektu ustawy: „Zespół do spraw przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej, o którym mowa w art. 5 ustawy z dnia 29 października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej (Dz. U. z 2023 r. poz. 1390), opracuje i przedstawi założenia oraz propozycje działań w zakresie przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie budowy zabezpieczenia granicy państwowej z Federacją Rosyjską w terminie 3 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.”

Warto przy tym odnotować, że na podstawie art. 5 ust. 4 ustawy o budowie zabezpieczenia granicy państwowej wydano zarządzenie nr 256 Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2021 r. w sprawie Zespołu do spraw przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej⁵. Zgodnie z § 1 tego zarządzenia określa ono szczegółowe zadania oraz tryb działania Zespołu do spraw przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej.

⁵ M.P. z 2021 r. poz. 1042. Zob. też zarządzenie nr 231 Prezesa Rady Ministrów z dnia 28 czerwca 2023 r. zmieniające zarządzenie w sprawie Zespołu do spraw przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej (M.P. z 2023 r. poz. 1044).

Skutkiem projektu ustawy będzie doprecyzowanie, że ustawa o budowie zabezpieczania granicy państwowej określa zasady przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej z Republiką Białorusi oraz Federacją Rosyjską.

Skutkiem zaproponowanych zmian będzie także rozszerzenie składu Zespołu, który zajmuje się zapewnieniem wsparcia Komendantowi Głównemu Straży Granicznej oraz monitorowaniem i oceną realizacji inwestycji, o dwa podmioty, tj. Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego albo upoważnionego przez niego zastępcę i Wojewodę Pomorskiego albo upoważnionego przez niego zastępcę.

Ponadto skutkiem będzie zobligowanie Zespołu do spraw przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej do opracowania i przedstawienia założeń oraz propozycji działań w zakresie przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie budowy zabezpieczenia granicy państwowej z Federacją Rosyjską w terminie 3 miesięcy od dnia wejścia w życie projektu ustawy.

Jednocześnie zauważono, że skutkiem może być wywłaszczenie nieruchomości, ale koszty z tytułu odszkodowań za wywłaszczenie nie są możliwe do jednoznacznego określenia. Zgodnie z uzasadnieniem do projektu ustawy wydatki związane z wypłatą odszkodowań mają zostać pokryte przez wojewodę właściwego ze względu na miejsce położenia nieruchomości.

Projekt ustawy był przedmiotem analiz Biura Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji Kancelarii Sejmu dotyczących zgodności z prawem Unii Europejskiej⁶. Omawiany projekt był także przedmiotem opinii BEOS, sporządzonej w trybie art. 95a ust. 3 regulaminu Sejmu⁷.

III. Jak problem został rozwiązany w innych państwach, w szczególności państwach członkowskich OECD/UE?

Projekt dotyczy dostosowania przepisów ustawy z dnia 29 października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej do potrzeb związanych z budową

⁶ *Opinia w sprawie zgodności z prawem Unii Europejskiej poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o budowie zabezpieczenia granicy państwowej (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Andrzej Śliwka), opinia z 23 maja 2024 r., BEOS-WPEiM-1139/24.*

⁷ *Opinia w sprawie stwierdzenia, czy poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o budowie zabezpieczenia granicy państwowej (przedstawiciel wnioskodawcy: poseł Andrzej Śliwka) jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej w rozumieniu art. 95a regulaminu Sejmu, opinia z 23 maja 2024 r., BEOS-WPEiM-1140/24.*

urządzeń służących zabezpieczeniu odcinka granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej z Federacją Rosyjską (m.in. poprzez rozszerzenie składu Zespołu do spraw przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej RP z Republiką Białorusi oraz Federacją Rosyjską oraz określenie terminu obowiązku opracowania i przedstawienia przez ten Zespół założeń oraz propozycji działań w wyżej wymienionym zakresie). Ze względu na zakres projektowanej zmiany oraz z uwagi na fakt, że nowelizacja nie wprowadza zmian systemowych, odstąpiono od analizy prawno-porównawczej z regulacjami występującymi w innych państwach.

IV. Podmioty, na które oddziałuje projekt

Projektowane rozwiązanie będzie bezpośrednio oddziaływać na:

- Komendanta Głównego Straży Granicznej jako inwestora w zakresie budowy bariery, a także jego Pełnomocnika, który jest uprawniony do podejmowania w imieniu Komendanta Głównego Straży Granicznej działań w zakresie przygotowania i realizacji inwestycji; jako dysponentów kwoty wskazanej w uzasadnieniu ustawy;
- ministra właściwego do spraw wewnętrznych lub upoważnionego przez niego sekretarza stanu albo podsekretarza stanu jako przewodniczącego Zespołu do spraw przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej (dalej – Zespół); jako organizatora prac Zespołu;
- Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, wskazanego jako nowy członek Zespołu;
- Wojewodę Pomorskiego, wskazanego jako nowy członek Zespołu;
- Wojewodę Warmińsko-Mazurskiego, jako organu zobligowanego do wypłaty odszkodowań za wywłaszczone nieruchomości;
- właścicieli lub posiadaczy nieruchomości znajdujących się na obszarach przygranicznych, którzy w związku z inwestycją zostaną wywłaszczeni.

V. Informacje o zakresie, czasie trwania i wynikach konsultacji

Projekt ustawy nie był poddany konsultacjom społecznym.

Jak wykazało badanie sondażowe Instytutu Badań Rynkowych i Społecznych (IBRiS), za wzmocnieniem granicy przez budowę fortyfikacji i umocnień opowiedziało się 78,2 proc. badanych. Przeciwną opinię wyraziło 11,7 proc.⁸.

Zgodnie z informacjami z Systemu Informacyjnego Sejmu, w dniu 29 maja 2024 r. Marszałek Sejmu skierował projekt do konsultacji (SN, PG, NRA, KRRP, RDS i Lewiatan).

VI. Wpływ na sektor finansów publicznych

Projektodawca opisując skutki finansowe planowanej inwestycji wskazał „kwotę nieprzekraczającą 890 mln zł”. Wysokość wydatków została oszacowana „na podstawie zebranego doświadczenia i uwarunkowań rynkowych w oparciu o koszty budowy bariery na granicy z Białorusią”. Wnioskodawca nie przedstawił szczegółowych wyliczeń dotyczących planowanych kosztów, okresu, w jakim wykonana miałaby być inwestycja, ani też założeń technicznych projektu. Budzi to istotne wątpliwości co do szacunkowych kosztów inwestycji.

Wnioskodawca nie odniósł się też do kwestii związanych z kosztami łączenia planowanych inwestycji z istniejącymi już lub budowanymi zabezpieczeniami, w tym barierą elektroniczną, powstającą na podstawie istniejących już przepisów ustawy⁹.

Wnioskodawca nie przedstawił szacunkowych kosztów ewentualnych wywłaszczeń nieruchomości. Założyć należy, że koszty te musiałyby obciążyć budżet państwa w ramach części budżetowej 85/28 (województwo warmińsko-mazurskie), które graniczy z Federacją Rosyjską na najdłuższym odcinku, zaś koszty dla budżetu państwa w ramach części budżetowej 85/22 (województwo pomorskie) byłyby znikome. Wynika to z faktu, iż długość granicy Rzeczypospolitej Polskiej z Federacją Rosyjską wynosi 232,04 km (w tym odcinek lądowy – 209,83 km i odcinek rozgraniczający morze terytorialne Rzeczypospolitej Polskiej i Federacji Rosyjskiej –

⁸ <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/wzmocnic-granice-z-rosja-i-bialorusia-wyniki-sondazu/kvsl0n3>, dostęp: 29 maja 2024 r.

⁹ *Bariera na granicy z obwodem kaliningradzkim*, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/11048,Bariera-na-granicy-z-obwodem-kaliningradzkim.html>.

Zapora elektroniczna na granicy z Rosją zacznie działać w połowie lipca, *Zapora elektroniczna na granicy z Rosją zacznie działać w połowie lipca* | InfoSecurity24.pl.

22,21 km), zaś granica lądowa województwa pomorskiego z Federacją Rosyjską przebiega na Mierzei Wiślanej i liczy ok. 0,5 km.

Projektowana ustawa będzie też miała wpływ na mienie państwowe poprzez wzrost zasobu Skarbu Państwa i zmianę sposobu wykorzystania tego mienia.

W projekcie ustawy nie uwzględniono założeń zapowiadanego programu wieloletniego „Narodowy Program Odstraszania i Obrony – Tarcza Wschód”, którego celem ma być „wzmocnienie systemu obrony Rzeczypospolitej Polskiej, w tym przede wszystkim utworzenie kompleksowej, regionalnej infrastruktury obronnej do przeciwdziałania zagrożeniom na wschodniej flance NATO”¹⁰. Ze względu na fakt, że cele obu projektów mogą być podobne, a nawet tożsame, za zasadne uznać należy uwzględnienie skutków finansowych planowanego programu przy rozważaniu skutków finansowych wniesionego projektu ustawy.

VII. Wpływ na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość oraz na rodzinę, obywateli i gospodarstwa domowe

Projekt ustawy będzie miał wpływ na prawa obywateli, ponieważ przewiduje możliwość wywłaszczenia nieruchomości w celu budowy bariery. Wnioskodawca nie oszacował tych kosztów. Dotychczasowym posiadaczom nieruchomości będą przysługiwały wszelkie uprawnienia do uzyskania odszkodowania od Skarbu Państwa.

VIII. Zmiana obciążeń regulacyjnych (w tym obowiązków informacyjnych) wynikających z projektu

Projekt ustawy w zakresie, w jakim odnosi się do nowych członków zespołu oraz nowych obowiązków zespołu, zakłada zmianę obciążeń regulacyjnych związanych z koniecznością opracowania i przedstawienia założeń oraz propozycji działań w zakresie przygotowania i realizacji inwestycji dotyczących budowy zabezpieczenia granicy państwowej.

¹⁰ Projekt został zamieszczony w „Wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów”, 3.06.2024 r. (ID38), <https://www.gov.pl/web/premier/wplip-rm>.

IX. Wpływ na rynek pracy

Projektowana regulacja nie spowoduje zmian na rynku pracy w odniesieniu do zatrudnienia ani innych wskaźników dotyczących spraw pracowniczych (np. czasu poszukiwania pracy, kwalifikacji pracowników).

X. Wpływ na pozostałe obszary

Projektowana ustawa wpłynie na bezpieczeństwo publiczne. W proponowanej regulacji postuluje się dodanie do art. 1 zmienianej ustawy treści wskazujących, że zabezpieczenie w szczególności dotyczyć ma granicy z Republiką Białorusi i Federacją Rosyjską. W tym kontekście odnotować należy, że takie zawężenie w przyszłości mogłoby ograniczyć współpracę lub wspólne projekty w zakresie zabezpieczeń z innymi państwami, np. z Republiką Litewską.

Projektodawca wskazał, że inwestycja miałaby na celu kontynuację działań służących wzmocnieniu zabezpieczenia wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskiej z Federacją Rosyjską (Obwodem Kaliningradzkim) poprzez budowę urządzeń służących zabezpieczeniu tego fragmentu odcinka granicy państwowej. Zaznaczyć należy, że zgodnie z uzasadnieniem projektu ustawy celem inwestycji realizowanej od 2021 r. była budowa bariery służącej ochronie granicy państwowej i wspomagającej przeciwdziałanie nielegalnej migracji. Wobec odnotowywania nielicznych przypadków przekroczenia lub usiłowania przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom na tym odcinku¹¹, zasadnym pozostaje pytanie o cele przyjęcia projektowanej ustawy, zwłaszcza w odniesieniu do celów wskazanych w zmienianej ustawie i dotyczących wspomagania przeciwdziałania nielegalnej migracji.

W przypadku, gdyby planowana inwestycja była realizowana na zasadach analogicznych do realizacji zmienianej ustawy, będzie ona miała wpływ na środowisko naturalne, w tym obszary Natura 2000. Regulacja będzie też wpływać na migrację zwierząt, co powinno zostać uwzględnione przez projektodawców zarówno w zakresie potencjalnych kosztów, jak i ewentualnych rozwiązań ograniczających negatywne skutki planowanej inwestycji.

¹¹ <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html>.

XI. Planowane wykonanie przepisów aktu prawnego

Zgodnie z art. 3 projektu ustawy ma ona wejść w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia.

XII. W jaki sposób i kiedy nastąpi ewaluacja projektu oraz jakie mierniki zostaną zastosowane?

Projektodawcy nie wskazują sposobu ani terminu ewaluacji.

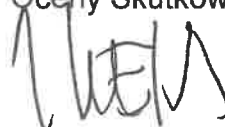
Autorzy:

dr Daniela Wybrańczyk (pkt I, II, V, VIII, XI, XII)
ekspert ds. legislacji
w Biurze Ekspertyz
i Oceny Skutków Regulacji

Marta Karkowska (pkt IV, VI, VII, IX, X)
specjalista ds. finansów publicznych
w Biurze Ekspertyz
i Oceny Skutków Regulacji

Angelina Tazuszel (pkt III)
specjalista w Wydziale Oceny Skutków Regulacji
w Biurze Ekspertyz
i Oceny Skutków Regulacji

Akceptował:
Wicedyrektor Biura Ekspertyz
i Oceny Skutków Regulacji

Ziemowit Cieślik

Deskryptory bazy REX: projekt ustawy, OSR, granice państwa, bezpieczeństwo, nieruchomości, Szef Sztabu Generalnego, administracja rządowa

Weryfikacja: Agnieszka Tomaszewska, Piotr Chybalski (pkt I, II, V, VIII, XI, XII), Dobromir Dziewulak (pkt III), Izabela Bień (pkt IV, VI, VII, IX, X), Adam Dudzic (całość)